

Reakce na analýzu předvolebního vysílání České televize a Českého rozhlasu - Krajské a senátní volby 2016 (FSV UK – CEMES 2017)

Ve veřejném prostoru vzbudila v posledních několika měsících značnou kontroverzi analýza Centra pro mediální studia (výzkumné pracoviště Institutu komunikačních studií FSV UK), vypracovaná na zakázku RRTV s cílem posoudit, „zda předvolební vysílání jako celek, i v rámci jednotlivých pořadů, dodržovalo zásady objektivního a vyváženého informování“. Analýza vyvolala množství reakcí, především ze strany novinářů a mediálních komentátorů, některých politiků a také ze strany České televize; doposud však, pokud je nám známo, nebyla publikována žádná relevantní, nezávislá odborná oponentura, což zejména vzhledem k dopadům analýzy CEMESu na probíhající spory o vyváženost a objektivitu vysílání České televize pokládáme za velmi nešťastné. Tento kritický posudek, který si rozhodně nečiní nároky na úplnost, je tak pokusem tento stav částečně napravit; současně je naší ambicí iniciovat obecnější debatu na téma parametrů metodiky odborných zpracování otázek vyváženosti a objektivity v televizním či rozhlasovém vysílání, která podle našeho názoru v českém prostředí výrazně chybí.

Shrnutí hlavních výtek:

- 1) Analýza se opírá o teoreticky nezakotvený a metodologicky velmi problematický způsob výpočtu „faktoru společenské/politické relevance“, který je základem pro posouzení, zda byly konkrétní strany ve vysílání nad- či podreprezentovány. Způsob konstrukce tohoto klíčového indikátoru nemá oporu v literatuře ani dosavadní praxi, a pokládáme ho za zcela neprůkazný.
- 2) Kvalitativní část analýzy se vyznačuje vysokou mírou netransparentnosti, účelovosti a nahodilosti interpretací.
- 3) Kvantitativní část analýzy redukuje otázku vyváženosti na mechanický výpočet prostoru, který dostaly jednotlivé strany a jejich představitelé, přičemž v interpretaci pomíjí či nezohledňuje množství dílčích faktorů, které tyto hodnoty ovlivňují, ať již na úrovni novinářských rutin či konkrétních obsahů zpravodajství. Analýza rovněž marginalizuje otázku valence (tonality) promluv o jednotlivých stranách a jejich představitelích.
- 4) Analýza se dopouští řady prohřešků proti dobré praxi kvantitativního výzkumu, jako je např. absence informací o reliabilitě obsahové analýzy či neadekvátní aplikace a interpretace statistických postupů.
- 5) Závěry zprávy jsou ve vztahu k prezentovaným zjištěním výrazně zkreslující.

Celkově analýza obsahuje množství nedostatků natolik závažných, že její závěry nelze brát jako relevantní podklad pro posouzení vyváženosti vysílání ČT a ČRo. V žádném případě nelze na základě této analýzy jednoznačně tvrdit, že „docházel k porušování § 31 odst. 3 zák. 231/2001 Sb.“ či doporučit RRTV realizaci sankčních opatření vůči ČT/ČRo.

V Praze dne 26.3.2018

Autoři (v abecedním pořadí):

PhDr. Martin Buchtík, Ph.D., STEM
Mgr. Petr Lupač, Ph.D., Univerzita Karlova
Mgr. Pavel Pospěch, Ph.D., Universität Wien
Mgr. Daniel Prokop, sociolog
Mgr. Jan Schmid, Perfect Crowd
PhDr. Václav Štětka, Ph.D., Loughborough University

Podrobný posudek:

1) Nepodložená metoda výpočtu „faktoru relevance“ jednotlivých politických stran

Těžiště analýzy spočívá v pokusu o exaktní měření toho, do jaké míry odpovídají zjištěné četnosti výstupů jednotlivých stran ve vysílání jejich „reálnému postavení v politickém a společenském životě“ (§ 31 odst. 2 a 3 zákona č. 231/2001 Sb). Klíčovým nástrojem pro operacionalizaci tohoto „reálného postavení“ je v podání autorů analýzy tzv. „faktor relevance“, který „zprůměroval volební výsledek dané strany v posledních (parlamentních) volbách 2013 a průměr preferencí v aktuálních (červen 2016) volebních modelech agentur STEM, CVVM a Median“ (str.20). V textu bohužel není vysvětleno, na základě čeho byl zvolen právě tento způsob měření. Autoři neodkazují k žádné konkrétní literatuře nebo výzkumu, který tento model navrhl resp. otestoval (včetně odborné oponentury); jedná se zjevně o jejich vlastní autorskou licenci.

Použitý způsob měření konceptu „relevance“ resp. „reálného postavení“ strany vnímáme jako nezodpovědný a ve výsledku neakceptovatelný. I kdybychom přistoupili na argument, že tento koncept lze vyjádřit kvantitativně, jednoduché zprůměrování výsledků z voleb do PSP 2013 a aktuálních stranických preferencí coby indikátoru „relevance strany“ je metodologicky neobhájitelné, a to mj. z toho důvodu, že takový způsob výpočtu:

- a) nezohledňuje zastoupení jednotlivých stran v Senátu, v Evropském parlamentu, ani jejich pozici v krajských či lokálních zastupitelstvech (což se zdá být v kontextu kampaně pro krajské a senátní volby 2016, která je předmětem analýzy, zcela zásadní opomenutí);
- b) nebere v úvahu míru chybovosti použitých výzkumů stranických preferencí, která se může v tomto případě pohybovat okolo 3-5 %;
- c) nevysvětluje, proč jsou pro výpočet průměru preferencí použity výsledky průzkumů právě těchto tří agentur (CVVM, STEM a Median);
- d) nezohledňuje další možné ukazatele společenské/politické významnosti strany (některé z nich analýza s odkazem např. na judikáty Nejvyššího správního soudu zmiňuje, avšak do kvantitativního modelu nezařazuje). Významnost strany může v konkrétních časových obdobích posilovat i vazba na aktuální témata veřejné a politické agendy, tj. témata nastolovaná v politice a ve veřejném prostoru (v období po hospodářské krizi měly např. nové, do té doby okrajové strany typu Syriza, Podemos či AfD v médiích větší pokrytí, než jaké by odpovídalo jejich volebním preferencím).

Zvolený způsob výpočtu společenské/politické relevance je tak podle nás značně reduktivní a zavádějící. V žádném případě ho nelze věrohodně použít k určení toho, zda byly určité strany ve vysílání ČT/ČRo „podreprezentovány“ či „nadreprezentovány“, jak autoři analýzy provádějí v grafech č. 5 a 6.

2) Netransparentní „kvalitativní analýza“ a nahodilost interpretací

Kvalitativní analýza je prováděna značně netransparentním způsobem, její metodologie je popsána natolik nedostatečně, že není zřejmé, jakou konkrétní metodu kvalitativní analýzy autoři využili a proč. Z textu spíše vyplývá, že autoři zaměňují kvalitativní výzkum za subjektivní interpretaci nenáhodně až účelově vybraných příkladů. Výběr konkrétních ukázek, na kterých jsou demonstrovány dílčí techniky favorizace resp. defavorizace, není podřízen žádným viditelným pravidlům, a u množství uvedených příkladů je možná i odlišná interpretace. Do této úrovně analýzy vstoupily (v případě ČT, str. 21-25) pouze tři strany, které vykazovaly v předchozí kvantitativní analýze (na základě výše shrnutého a námi zpochybněného empirického výpočtu) tendenci k nadreprezentaci jejich výskytu. Tím, že se autoři zabývají pouze těmito třemi

subjekty (TOP 09, ČSSD a KDU-ČSL), ovšem zákonitě rezignují na možnost komparace s ostatními stranami, takže nemohou potvrdit ani vyvrátit, zda jsou citované postupy redaktorů a moderátorů ve vztahu k představitelům těchto stran skutečně natolik specifické, aby potvrdily argument autorů o tom, že dotyčné strany tyto postupy opravdu zvýhodňují.

Dále lze hovořit až o předpojatosti autorů zprávy vůči ČT a TOP 09, nejviditelněji patrná u TOP 09:

- a) zatímco zjištění u TOP 09 jsou důvodem k závažným závěrům, zjištění u ANO je „náhodné“ (s. 20);
- b) u negativních interpretací obsahu převažují velmi výrazně mluvčí z TOP 09, aniž by bylo zřejmé, zda moderátoři nepoužívají stejné postupy i vůči ostatním politickým stranám (viz např. s. 21-23, kde se uvádí pouze příklady o TOP 09);
- c) po kvantitativní analýze v kapitole Promluvy subjektů se autoři následně věnují konkrétním příspěvkům TOP 09. Fakt, že si vybrali právě TOP 09 jako stanu, které se věnují nejvíce a jako první, vysvětlují tím, že z kvantitativní části vyšla TOP 09 jako strana nejvíce nadreprezentovaná. V další kapitole publicistika ČT, kde TOP 09 vyšla až jako čtvrtá nadreprezentovaná strana a dokonce jako pátá v pořadí podle délky promluv, se přesto opět věnují konkrétním příspěvkům TOP 09.

Neplatí tedy ani na příslušné příklady navázané závěry, jako je např. závěr ze s. 23: „Uvedené dva příklady dokládají, že kvalitativní část zde nevyvrací, ale naopak potvrzuje závěry kvantitativní části“ – z několika málo arbitrárně vybraných příkladů nelze ve vědecké analýze dovozovat potvrzení zjištění jakékoli empirické analýzy.

3) Redukcionistický způsob měření a interpretace vyváženosti

Analýza pracuje primárně s časovým zastoupením jednotlivých stran ve vysílání (měřeným ve vteřinách) – není přitom jasné, jakým normativním rámcem pro hodnocení vyváženosti se zde autoři řídí, a čím by se měla z hlediska deklarovaného pochybení řídit ČT a ČRo. Mechanická interpretace časového zastoupení jednotlivých stran a jejich reprezentantů jako „indikátoru stranění“ naráží na řadu problémů, neboť:

- a) nezohledňuje realitu tvorby zpravodajských a publicistických příspěvků, do níž se může promítat řada dalších faktorů a praktických omezení, včetně možnosti odmítnutí vystoupení ze strany zvaných politiků, jejich „výmluvnost“ resp. asertivitu, či rychlost řeči v rozhovoru s reportérem, navyšující stopáž, atp.;
- b) nebere v úvahu obsahovou skladbu zpravodajství a publicistiky, které musí reagovat na veřejnou a politickou agendu s rozdílnou relevancí ve vztahu ke konkrétním politickým stranám, např. v závislosti na tom, zda byla ve sledovaném období určitá strana předkladatelem zákona, o kterém média informují (jako tomu bylo v případě novely zákona o střetu zájmů ve sledovaném období, jehož předkladatelem byla TOP 09, která tak logicky vystupovala v příspěvcích o této novele častěji);
- c) nezohledňuje skutečnost, že vyváženost v přístupu do vysílání se média snaží obvykle naplňovat jak na osách vláda vs. opozice, tak levice vs. pravice; v této perspektivě může být relativně vyšší prostorové zastoupení TOP 09 dané snahou konfrontovat představitele vlády (vedené ČSSD a vnímané jako středo-levicové) s představiteli pravicové opozice;
- d) navzdory deklaracím z úvodu dostatečně neakcentuje faktor „mocenského bonusu“, který může zahrnovat častější oslovení jednak stran a osob spojených s předchozím vládním angažmá (v tomto případě TOP 09), jednak osob, které v minulosti zastávaly významné posty relevantní ve vztahu k rozebíranému tématu (v tomto případě M. Kalousek coby ex-ministr financí, hovořící k problematice státního rozpočtu).

- e) nevěnuje dostatečnou pozornost valenci (tonalitě) příspěvků; této proměnné jsou věnovány v zásadě pouze dva grafy, kombinující zpravodajské a publicistické pořady, navzdory tomu, že valence je pro posouzení objektivitu a vyváženosti zcela klíčová proměnná, zejména ve vztahu k tomu, kdo pronáší hodnotící komentář o konkrétní straně – zda je to novinář, expert či představitel jiné strany – tyto důležité informace v analýze zcela chybí.

4) Neadekvátní používání inferenčních statistik a absence testů reliability

Analýza pracuje kromě deskriptivních statistik také se statistikami inferenčními, a to navzdory faktu, že autoři dle vlastního vyjádření nevytvářeli „žádný výběrový vzorek (který by měl ambice nést v sobě vlastnosti celku), ale analyzovali jsme všechny pořady dodané, resp. poptávané zadavatelem“ (str. 9). V takovém případě, kdy zkoumaná populace je shodná s cílovou, nedává použití inferenčních statistik typu Chí-kvadrátu či F-testu smysl, protože výsledek není dále zobecňován na základní (cílovou) populaci. Interpretace hodnot pocházejících z těchto statistických operací jsou tak v rámci analýzy spíše matoucí a komplikující porozumění základním deskriptivním údajům. Označení využitých statistických postupů za „solistikovanější statistické nástroje“ (str. 9) či „komplexní statistické zhodnocení“ (s. 17) je současně velmi nepřipadné, vzhledem k tomu, že jde o základní nástroje, které jsou typicky obsahem výuky sociálněvědních oborů na bakalářském stupni. Tyto a další zjištěné skutečnosti, uvedené v této reakci, vyvolávají oprávněné otázky o kompetenci autorů analýzy v oblasti metodologie sociálněvědního výzkumu.

Některé formulace vážící se k této části analýzy vzbuzují otázky, do jaké míry jsou autoři obeznámeni s pravidly, možnostmi a limity statistických postupů. Velmi zmatečná je v této souvislosti poznámka pod čarou č. 7 na str. 4, která upozorňuje, že „jinak namixovaný celek (zadaný soubor obsahů k analýze) by logicky pozměnil i konkrétní (číselné, procentuální...) výsledky celé analýzy – i když základní zjištění by zřejmě zůstala víceméně shodná (a těžko zde stavět základ jejich oponentury)“. Inferenční statistiky (které autoři v analýze aplikují) jsou přitom používány právě s cílem zjistit, zda mají vztahy mezi daty ve zkoumaném souboru nenáhodnou povahu, tj. zda je lze na zvolené hladině pravděpodobnosti očekávat i v základní populaci.

Analýza také neobsahuje uspokojivé informace o testech reliability (shody mezi kodéry), především o tom, jaká konkrétní metoda testování reliability byla použita (z nejfrekventovanějších např. Scottovo π , Cohenovo κ , Krippendorffovo α aj.), na jakém vzorku byly testy provedeny a jaké byly jejich výsledné hodnoty pro každou obsahovou proměnnou. Absence těchto informací, jejichž zveřejnění patří k dobré praxi výzkumů na bázi obsahové analýzy a bez nichž dnes již prakticky není možné publikovat výzkum v seriózním recenzovaném časopise, zavdává vážné pochybnosti o tom, do jaké míry jsou prezentované výsledky měření vůbec důvěryhodné.

5) Disproporce mezi dílčími zjištěními a závěry analýzy

V závěru zprávy autoři do značné míry účelově vybírají zjištění z jednoho, a to navíc silně problematického (viz výše) způsobu měření vyváženosti, zatímco další zjištění, která vyznívají pro ČT a ČRo pozitivně (viz dílčí závěry ze stran 41, 45, 62 a 73), vůbec v závěru nezohledňují. Při čtení analýzy je zřetelné, že pokrytí oběma médii je z jiných hledisek neutrální a vyvážené (i bez problematizace použitých kritérií). Tato dílčí zjištění nejsou dostatečně zohledněna ve formulaci závěrů, hovořících jednoznačně o protěžování jedné strany a dokonce o porušení zákona.